

Ana Geršak

Tomo Podstenšek: *Tihožitje z mrtvo babico.* Zavod Droplja, Maribor, 2015.

Alternativni naslov Podstenškove pete knjige in četrtega romana bi se lahko glasil tudi *Memento mori* – ker za to namreč gre: za preplet življenja in smrti, za sopostavljanje sveta živih in prizorov iz onstranstva, za zavedanje minljivosti in za spoznanje, da bomo v grob lahko odnesli le sebe, za materializem proti transcendenci in kar je še podobnih opozicij. Medtem ko se Tone in njegova družina pripravljajo, kaj storiti s podedovano nepremičnino – prenoviti ali prodati, to je zdaj vprašanje –, Krničnikova babica, Tonetova mama, ali bolje tisto, kar je od nje ostalo, iz poglavja v poglavje počasi razpada. Več sočutja kot odtujena babica pri Krničnikih požanje ostareli pes, ki ga morajo zaradi rakavih tvorb uspraviti, zaradi česar se vname družinska drama, ki skoraj zasenči razprtijo okrog nepremičnine, nihče pa ne pomisli na usodo udomačenega divjega mačka s podeželja in to je potem že druga živalska smrt v romanu, še en opomnik bivanjske krhkosti in poseganja človeške roke v naravne zakone. Kakor v srednjeveškem plesu; gospa s koso nikomur ne prizanaša in ne glede na to, ali je kdo v gozdu slišal padec osamljenega drevesa ali ne, je stanje spremenjeno vsaj s perspektive tistega ubogega kosa lesa. Važno, da se rod nadaljuje, kakor v romanu darvinistično pogrunta podgana.

V opisovanju smrti ter predvsem razkrajanja trupla je Podstenšek prav medicinsko naturalističen, mrtvaški izrazi pa se ne omejujejo le na pokojno Antonijo Krničnik. Roman je prerešetan z “macabre” besediščem, in če razkosavanje piščanca glede na tematiko še nekako ostaja znotraj horizonta pričakovanja, zveni večina novoskovanih sintagem bolj kot ne deplasirano (na primer “v zraku je lebdel vonj rastlinske krvi”). Bolj kot na samo smrt se roman osredotoča na njene, recimo, praktične posledice. Nepremičnina, ki družino Krničnik razdeli na dve bojni polji, je le vrh ledene gore in metafora za nematerialno dediščino, tudi trk generacij. S stališča romana je Tonetov odnos do domačije nostalgичen, pa tudi tradicionalističen: brez vprašanj sprejema to, kar je prejel od svojih prednikov, in se pripravlja, da bo njihovo dediščino prenesel na svoje otroke.

Pri tem se ne zaveda, da je vzdrževanje nepremičnine oziroma vztrajanje v dediščini za mlajšo generacijo predvsem nepotreben strošek. Hiša je vreča brez dna, vanjo je treba nenehno vlagati, toliko bolj, če je v okraju, kjer je urejena zunanost pomembnejša od notranjega reda. V *Tihožitju z mrtvo babico* je večkrat poudarjena temačnost domačije, zlovešč zadah, ki se vije iz prostorov. V tem smislu je dediščina prikazana predvsem kot breme, prevzemanje odgovornosti za mrtve, ne da bi pri tem mislil na žive. "Kako ne razumeš, da ne morem prodati? Da je moja dolžnost, da hišo obnovim," pravi Tone in nadaljuje: "Pa saj to delam za vas!" Odgovor, ki sledi, ne preseneti nikogar: "Dolžnost do koga? Do staršev? Kaj pa dolžnost do mene? In do Tine in Žana? Živi so pomembnejši od mrtvih. /.../ Kako delaš to za nas, če pa tega nihče noče!" Na tem mestu stopi v zgodbo tudi trk s preteklostjo neobremenjene generacije. Za Tonetova otroka, Žana in Tino, je nepremičnina rešitev finančnih težav – teh pa v času krize ni malo. Po *Sodbi v imenu ljudstva* (in delno *V pajkovi mreži*) se Podstenšek znova dotakne pereče družbene tematike. Vprašanje nepremičnine je pač vedno vezano na denar; če gre za dolgoročno naložbo, je vanjo smiselno vlagati, v težavnih časih pa lahko prodaja nanese lep znesek. V romanu je problem zastavljen kot izbira med dvema ognjema in s tem že v startu onemogoči morebitno tretjo, spravljujejšo pot.

Angažirana plat romana pride do izraza v opisovanju razmer, v katerih živita Krničnikova otroka, pri čemer je Tinina zgodba bolj zanimiva, pa tudi bolj verjetna od Žanove, ki pri triindvajsetih (!) že velja za izgubljenega, ker v dveh letih (!) še vedno ni diplomiral in je tako prva literarno zabeležena žrtev bolonjskih dvostopenjskih mahinacij. Njegova starejša sestra živi na videz urejeno življenje, vendar je njena dilema aktualnejša: izbirati mora med svobodo, ki jo simbolizira njen poklic slikarke, in varnostjo, utelešeno v njenem pragmatičnem partnerju Igorju. Tina ima pač oprijemljivejše težave, ki jih je teže pregnesti v prepričljivo zgodbeno tkivo, in morda ji je prav zato odrejenega manj prostora kot bratu. Njene dileme obvisijo v zraku, tako kot še nekaj slepih ulic romana, na primer Žanove ženske in vsi tisti signali, ki obljublajo preklop v *horror* žanr, a ne vodijo nikamor. Razbito kuhinjsko ogledalo skupaj s tropom antropomorfiziranih podgan vpelje zlovešče vzdušje, ki ga le še podpihuje izbira kraja dogajanja – slovenska idila je vse od filma dalje jako sumljiva. Skrivnostni pogovor o župnikovi domnevni pedofiliji se izteče v Tonetovo zaprepačenost nad porejenostjo nekdanje ljubice, za Mojčinimi vedeževalskimi sposobnostmi in skrivnostno emo štoparko pa se tudi kmalu izgubi vsaka sled, kot da bi spadale v neko drugo zgodbo. Tako kot mačja smrt romanu nič ne doprinesejo, razpršijo pa fokus na glavno pripovedno linijo.

Ne glede na vse slogovne in strukturne pomanjkljivosti, ne glede na vse klišeje in stereotipe, je Podstenškovo prozo do zdaj zaznamoval ravno občutek za zgodbo, želja po pripovedovanju, neredko zapakirana v kate-rega od pri nas spregledanih žanrov tipa srhljivka, visokoproračunski socialni angažma (visokoproračunski, ker je štel veliko statistov in vključeval tudi kakšen bombni napad) in psihološka drama, pri čemer so se žanri pogosto prekrivali. Imeli so pač tisto "nekaj", kar je pripoved poganjalo naprej z vsemi vrzeli vred. *Tihožitje z mrtvo babico* je predvsem z naslovom zelo eksaktno povzeta vsebina: roman je tihožitje. Še najlažje bi ga opisala kot atmosferski tekst. Opisuje prizore iz življenja stereotipne slovenske družine (z vsemi stereotipnimi šovinizmi vred), ki jo začne razžirati tipično slovenski problem, dediščina, na podlagi katere začne avtor graditi vprašanja o mrtvih (preteklosti), ki dušijo žive, o odnosu med tradicijo in progresivnostjo, o medgeneracijski problematiki in krizno tematiko. Kljub problemskim nastavkom roman ne razreši nobenega konflikta. Predolgo se pomuja pri ekspoziciji, ne zna se osredotočiti (Družinski odnosi? Pes Zagi? Vaška podgana? Morda pa kar maček Ris.), njegova smer ni povsem jasno zastavljena, dokler v zgodbo ne vstopi vsevedni pripovedovalec in pojasni, kaj in kje in kdo in zakaj. Čisto po nepotrebnem sicer, saj so tako dejanja likov kot njihov miselni svet dovolj zgovorni, če ne že kar gostobesedni. *Tihožitje* še vedno nekaj poganja, če ne drugega radovednost, kam vsa ta kolobocija pelje. Končna vdaja ene od sprtih strani in nauk, da življenje teče dalje in da vsak spi, kakor si postelje, pa se zdi po vseh tistih meandrih in opcijah in širokih nastavkih klavrn izkupiček. Vzdušje je, zgodbeni elementi tudi, umanjka pa dramaturški lok, ki bi vse skupaj bolj smiselno povezal, in poudarki na tistih mestih, ki so v romanu zares vredni večje pozornosti.